

Valtioneuvoston viestintäosasto
Valtiovarainministeriö
19.9.2023

Pääministeri Orpon hallituksen budjettiriihen keskeisiä päätöksiä

Pääministeri Orpon hallituksen finanssipolitiikan tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta ja kääntää Suomen velkaantumiskehitys. Hallitus on ohjelmassaan sitoutunut vahvistamaan julkista taloutta toimenpidetähtimäkokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 miljardilla eurolla vuoden 2027 tasolla tarkasteltuna. Toimenpidetähtimäkokonaisuudesta suorien sopeutustoimien osuus on nettomääräisesti reilut 4 miljardia euroa vuoden 2027 tasolla. Lisäksi työllisyyttä parantavilla toimilla tavoitellaan lähes 2 miljardin euron vahvistusta vuoden 2027 tasolla.

Hallituksen tavoitteena on, että julkisen talouden rahoitusasema kohenee siten, että julkisen talouden alijäämä on korkeintaan 1 % suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden aikana eli vuoteen 2027 mennessä. Tavoite on linjassa velkakestävyystavoitteen kanssa.

Hyvinvointiyhteiskunnan turvaamiseksi hallitus on sitoutunut toimeenpanemaan hallitusohjelman mukaiset kuuden miljardin euron julkista taloutta vahvistavat toimenpiteet. Hallituksen tavoitteena on taittaa velkasuhteen kehitys. Hallitus pitää hallitusohjelman mukaisia kasvu- ja säästötoimenpiteitä tärkeinä tavoitteen saavuttamiseksi.

Julkisen talouden tilanne on uusien ennusteiden perusteella huolestuttava. Päivittyneen talousennusteen perusteella 6 miljardin euron sopeutuskokonaisuuden toimeenpanon jälkeen hallitusohjelmaan kirjatusta 1 %/BKT:n alijäämätavoitteesta jäätäisiin arviolta 0,4 prosenttiyksikköä.

Talouspoliittinen ministerivaliokunta seuraa säännöllisesti hallitusohjelman talouspoliittisten tavoitteiden toteutumista. Valtiovarainministeriö varautuu erilaisiin talouden skenaarioihin. Varautumista tukemaan valtiovarainministeriö käynnistää säännönmukaisen meno- ja rakennekartoitusprosessin. Hallitus arvioi julkisen talouden tilannetta ja päättää mahdollisista tarvittavista lisätoimista puoliväliriihessä.

Valtiontalouden kehysjärjestelmä on keskeinen hallituksen finanssipolitiikan ohjauksen väline ja uskottavan talouspolitiikan perusta. Hallitus on päättänyt palata noudattamaan valtiontalouden menoja koskevaa kehysmenettelyä. Julkisen talouden suunnitelmassa asetetaan sitova menokehys vaalikaudelle. Hallitusohjelman kirjauksia ja muita toimenpiteitä toteutetaan vaalikauden kehysten mahdollistamissa rajoissa.

Hallitusohjelmaan sisältyvä investointiohjelma liikkeelle

Hallitus toteuttaa vaalikauden aikana määräaikaisen 4 miljardin euron investointiohjelman, jolla rakennetaan kestävän kasvun edellytyksiä vuosikymmeniksi eteenpäin. Investointiohjelma koostuu merkittävästä panostuksista työvoiman liikkuvuuden, vientivetoisen teollisuuden ja elinkeinoelämän kannalta tärkeisiin väylähankkeisiin, korjausvelan purkuun ja raidehankkeiden edistämiseen kaikkialla Suomessa.

Investointiohjelma rahoitetaan valtion omaisuustuloilla, purkamalla valtio-omisteisten listaamattomien yhtiöiden ylipääomituksia ja tekemällä tuloutuksia Valtion asuntorahastosta. Määrärahoja kohdennetaan kerättyjen tulojen mahdollistamissa rajoissa.

Liikenteen rahoitukseen varataan yhteensä 597 miljoonaa euroa, josta korjausvelan purkamiseen osoitetaan 250 miljoonan euron määräraha vuodelle 2024. Pääratakokonaisuutta edistetään

valtuuksin, siten että Helsinki–Riihimäki kapasiteetin lisääminen 2. ja 3. vaihe -hankkeiden limittämiseen osoitetaan 110 miljoonaa euroa, yhteisrahoitteiseen Tampereen henkilöratapiha -hankkeeseen osoitetaan 163 miljoonaa euroa ja Tornio–Kolari-radnan sähköistyksen suunnitteluun osoitetaan 7,5 miljoonaa euroa.

Tieverkolle osoitetaan valtuuksia siten, että Pietarsaaren satamatielle (Kt68 välillä Edsevö–Pietarsaari) osoitetaan 7,5 miljoonaa euroa, Vt 4 Leivonmäen pohjoispuolella, Joutsa-hankkeeseen 14 miljoonaa euroa ja Vt 4 Orvasaaren eritasoliittymä, Jyväskylä-hankkeeseen 7 miljoonaa euroa. Vt 9 Lievestuoreen kohtaan ehdotetaan 30 miljoonan euron valtuutta. Suupohjan radnan suunnitteluun osoitetaan 5 miljoonan euron ja Savonradan suunnitteluun 3 miljoonan euron valtuudet. Uusista hankkeista aiheutuu 16,5 miljoonan euron määrärahararve vuodelle 2024, 228,5 miljoonaa euroa vuosille 2025–2027 ja jatkovuosille yhteensä 102 miljoonaa euroa.

Investointiohjelman Puhtaan energian Suomi kärkihankkeet kokonaisuudesta osoitetaan 10 milj. euron valtuus julkisen liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuurin edistämiseen sekä 9,5 miljoonaa euroa asuinrakennusten latausinfra-avustuksiin.

Osana investointiohjelman sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuusinvestointien ja hoitojonojen purun kokonaisuutta Kela-korvauksia korotetaan 1.1.2024 lukien. Tämä lisää valtion menoja 65,3 miljoonalla eurolla vuonna 2024. Hyvinvointialueiden ohjauksen vahvistamiseen osoitetaan vaalikauden aikana yhteensä 6 miljoonaa euroa. Poikkihallinnollisesti ja yhdessä järjestöjen kanssa toteutettavaan kansallisen terveys- ja hyvinvointiohjelman rahoitukseen kohdennetaan 9 miljoonaa euroa. Sote- ja pelastusalan henkilöstön riittävyuden ja saatavuuden turvaamiseksi käynnistettävän Hyvän työn -ohjelman toteuttamiseen varataan 9 miljoonan euron määräraha hallituskaudelle. Ikäihmistien toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen kohdennetaan yhteensä 27 miljoonaa euroa. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatio-ohjelman tavoitteiden edistämiseksi suunniteltavan kokeiluhankkeen rahoitukseen osoitetaan yhteensä 10 miljoonaa euroa. Tutkijayhteisön kanssa yhteistyössä toteutettavan kokeilun tuloksina saadaan tietoa digitaalisten palvelujen ja/tai ympärivuorokautisen hoivan teknologian tosiasiallisista vaikutuksista ja mahdollisuuksista.

Hallitus päätti edistää muiden hallitusohjelman investointiohjelmassa päätettyjen liikennehankkeiden suunnittelua nopeutetusti. Hallitus tekee lisää investointiohjelman mukaisia liikenneinvestointipäätöksiä kevään 2024 kehysriihessä, mahdollisesti vuoden 2024 aikana annettavissa lisätalousarvioissa sekä myöhemmissä hallituksen neuvotteluissa.

Hallituksen kiireellisesti edistettävät suunnittelukohteet ovat (alustava päätöksentekoajankohta): E18 Turun kehätie välillä Naantali–Raisio (2024, osittainen toteutus määrärahararauksen puitteissa), Mt 180 välillä Kurkela–Kuusisto (2024), Loviisan meriväylän syventäminen (2025), Vt 5 Leppävirta–Kuopio (2024), Liminka–Oulu kaksoisraide (2025), Luumäki–Imatra 2. vaihe (2024), Vt 8 Edsevö–Lepplax (2024), Vt 8 Ytterjepon eritasoristeys (2025), Vaasan meriväylän syventäminen (2026), Vt 4 Vestonmäen kohdalla (2025), Vt 4 Palokan kohdalla (2024), Mt 642 Äänekosken silta (2024) sekä Rantaradnan kehittämissuunnitelma välillä Kauklahti–Karjaa (2024).

Tutkimus- ja kehittämistoimintaan mittavat panostukset

Talousarvioesitys sisältää valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta (T&K-rahoitus) annetun lain mukaisesti vuoden 2024 valtion T&K-rahoituksen lisäykset. Rahoituslain mukaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan valtion talousarvioissa tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen

yhteismäärä nousee vuoteen 2030 mennessä siten, että kokonaismäärä vastaa 1,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Ehdotuksessa valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus (T&K-rahoitus) kasvaa vuonna 2024 noin 280 miljoonaa euroa vuoteen 2023 verrattuna. Aiemmin tehtyjen päätösten perusteella valtion T&K-rahoituksen määrä kasvaa noin 16 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi ehdotus sisältää uusia T&K-rahoituksen lisäyksiä 264 miljoonan euron verran.

Lisärahoitusta on kohdennettu erityisesti tutkijankoulutuspilottiin, yritysten T&K-toiminnan tukemiseen ja EU-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen. Vuosina 2024–2027 toteutetaan tutkijankoulutuspilotti, johon osoitetaan yhteensä 262 miljoonaa euroa. Business Finlandin T&K-rahoituksen valtuutta nostetaan 92 miljoonalla eurolla sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan lainoja 10 miljoonalla eurolla vuosina 2024–2027.

EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille määrärahaan osoitetaan vuosittain 35 miljoonaa euroa. VTT Oy:n erityisavustukseen ja yleisavustukseen ehdotetaan kehyskaudella 2024–2027 yhteensä 79 miljoonan euron määrärahalisäyksiä mikroelektroniikan ja kvanttiteknologian Kvanttinova-pilotointiympäristön yhteiskäyttöisten laitteiden hankintaan ja käyttöönottoon sekä kehyskaudella yhteensä 70 miljoonan euron lisäyksiä kvanttietokoneen skaalaamiseen kohti 300 kubittia. Hallitus varautuu hallitusohjelman mukaisesti suurteholaskennan kapasiteetin jatkuvuuden varmistamiseen (EuroHPC-supertietokoneen hankinta). Business Finlandin kautta toteutetaan siruteknologian ohjelma ja varmistetaan hallitusohjelman mukainen EU:n sirusäädöksen (Chips Actin) vastinrahoitus. Varaudutaan siruosaamiskeskuksen perustamiseen Suomeen osana sirukokonaisuutta. Hallitus suuntaa resursseja myös VTT:n pienyritysohjelmien tutkimus- ja kehitystyöhön 4,5 miljoonaa euroa.

Suomen Akatemian tutkimushankevaltuuteen ehdotetaan pysyvää korotusta. Lisärahoituksesta suunnataan tutkimuksen lippulaivoihin 40 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja vuodesta 2025 lähtien 30 miljoonaa euroa, tutkitun tiedon vaikuttavuuteen (proof of concept -hankkeet) 10 miljoonaa euroa ja kansalliseen tutkimusinfrastruktuuriin 5 miljoonaa euroa. Valtion rahoitukseen terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen ehdotetaan 5 miljoonan euron pysyvää korotusta.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman REPowerEU-lukuun liittyen vuosille 2024–2026 VTT:lle ehdotetaan yhteensä noin 23 miljoonan euron, Suomen ympäristökeskukselle 14 miljoonan euron ja Luonnonvarakeskukselle 3 miljoonan euron määrärahaa puhtaan energian ja materiaaliavirtojen T&K-hankkeeseen.

Valtion T&K-rahoituksen tulee rahoituslain ja kevään talousennusteen mukaan olla 2,9 miljardia euroa vuonna 2025, 3,2 miljardia euroa vuonna 2026 ja 3,4 miljardia euroa vuonna 2027. Vuosien 2025–2027 lisäyksiä ei ole kohdennettu hallinnonaloittain tai momenteittain vielä tässä vaiheessa. Kohdennuksesta on tarkoitus päättää myöhemmin tulevien talousarvioiden ja julkisen talouden suunnitelmien yhteydessä.

Business Finland kehittää mekanismin, jolla varmistetaan, että rahoitusta kanavoituu myös ammatikorkeakoulujen yritysyritysyhteistyössä tehtävään soveltavaan tutkimukseen. Lisäksi tuetaan Luonnonvarakeskuksen T&K-toimintaa luonnonvara-alojen osaamisen ja soveltavan tutkimuksen vahvistamiseksi.

Panostuksia koulutukseen

Hallitus vahvistaa peruskoulujen rahoituksen tasoa pysyvästi vaalikauden aikana 200 miljoonalla eurolla. Vuonna 2024 peruskoulutuksen rahoitusta nostetaan 50 miljoonalla eurolla. Lisäksi panostetaan ruotsin- ja saamenkielisiin oppimateriaalien saatavuuteen.

Hallitus kohdentaa korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen 11,7 miljoonaa euroa vuonna 2024. Kesäyliopistojen määrärahoja vahvistetaan miljoonalla eurolla suhteessa valtiovarainministeriön talousarvioesitykseen.

Lisäksi talousarvioesitykseen sisältyy 10 miljoonan euron lisämääräraha oppimisen tuen järjestelmän kehittämiseen toisen asteen koulutukseen.

EU-rahoitusta vihreän siirtymän nopeuttamiseen

EU:n asetusmuutos REPowerEU-suunnitelmasta, jonka tavoitteena on lopettaa EU:n riippuvuus Venäjältä peräisin olevista fossiilisista polttoaineista ja nopeuttaa vihreää siirtymää, tuli voimaan helmikuussa 2023. REPowerEU on osa elpymis- ja palautumistukivälinettä (RRF).

Suomella on käytettävissä 113 miljoonaa euroa lisärahoitustukea, minkä lisäksi Brexit-mukautusvarauksesta on siirretty 14 miljoonaa euroa, eli Suomella on käytettävissä yhteensä 127 miljoonaa euroa. Hallitus on päättänyt kohdentaa REPowerEU-varat 1) ympäristöluvituksen vauhdittamiseen valtion aluehallintouudistuksen kanssa yhteensopivalla tavalla ja 2) puhtaan energian ja materiaalivirtojen T&K-rahoitukseen ja pilotointiin sekä 3) puhtaan siirtymän investointeihin.

Panostuksia turvallisuuteen sekä nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuntaan

Hallitus suuntaa voimavaroja sisäiseen turvallisuuteen ja erityisesti nuoriso- ja jengirikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Poliisin määrärahat kasvavat yli 8 prosentilla verrattuna vuoteen 2023. Ruotsinkieliseen poliisikoulutukseen kohdennetaan lisärahoitusta. Hallitus huomioi talousarvioehdotuksessaan erityisesti poliisitoimen resursoinnin nuoriso- ja jengirikollisuuden tutkinnassa ja torjunnassa. Sisäisen turvallisuuden vahvistamisen puitteissa hallitus suuntaa lisävoimavaroja vankilaverkoston kehittämiseen sekä vankeuden aikaisen kuntoutuksen määrärahoihin. Myös kriminaalipolitiikan vaadittavat säädösvalmisteluresurssit turvataan. Nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyyn suunnataan hankerahoitusta, myös huumevalistuksen osalta resursseja lisätään. Hallitus kohdistaa myös rahoitusta kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävään nuorisotyöhön, jolla on tärkeä ennaltaehkäisevä rooli.

Hallitus turvaa valtakunnallisesti suomen- ja ruotsinkielisen pelastajakoulutuksen voimavarat. Budjettiriihessä päätettiin lisätä pelastajakoulutuksen määrärahoja 3,5 miljoonaa euroa suhteessa tekniseen kehukseen. Määrärahalisäykset kohdistuvat sekä Helsinkiin että Kuopioon. Rajavartijoiden määrä turvataan 3 100 henkilötyövuoteen 1,5 miljoonan euron määrärahalisäyksellä suhteessa valtiovarainministeriön talousarvioesitykseen. Hallitus varmistaa myös Tullin teknisen toimintakyvyyden ja kohdistaa lisäresursseja harmaan talouden torjuntaan.

Talousarvioehdotuksessa Puolustusvoimille myönnetään 259 miljoonaa euroa korvaamaan Ukrainaan luovutettuja suorituskykyjä.

Budjettiehdotus vuodelle 2024 on noin 11,5 miljardia euroa alijäämäinen

Vuoden 2024 talousarvioesityksen loppusumma on 87,9 miljardia euroa. Se on 4,6 miljardia euroa enemmän kuin mitä vuodelle 2023 on budjetoitu, mukaan lukien toinen lisätalousarvioesitys. Määrärahatason kasvua vuoteen 2023 verrattuna selittävät etenkin muutokset hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa.

Talousarvioesitys vuodelle 2024 on 11,5 miljardia euroa alijäämäinen. Alijäämä on samalla tasolla kuin kevään teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa.

Valtion budjettitalouden menojen arvioidaan olevan kehyskaudella vuosina 2024–2027 keskimäärin 87,6 miljardia euroa vuoden 2024 hintatasossa. Vuonna 2027 budjetin menojen arvioidaan olevan 86,9 miljardia euroa vuoden 2024 hintatasossa, mikä on noin 1,5 miljardia euroa vähemmän kuin kevään tekniseen julkisen talouden suunnitelmassa.

Talousarvioesityksessä hallitusohjelman liitteessä B listatut menolinjaukset tuottavat nettomääräisesti vajaan miljardin euron säästövaikutuksen valtion budjettitalouteen. Kehyskauden lopulla vuonna 2027 hallitusohjelman menopäätösten vaikutus on runsaat 2 miljardia euroa vuoden 2024 hintatasossa ja 2,5 miljardia euroa nimellisesti.

Valtion budjettitalouden alijäämän arvioidaan olevan vuosina 2024–2027 keskimäärin 11,5 miljardia euroa.

Viimeisen vuoden aikana yleinen korkotaso on noussut voimakkaasti keskuspankkien kiristettyä rahapolitiikan inflaation hidastamiseksi. Kehyskauden aikana lyhyiden korkojen ennakoitaan kääntyvän laskuun ja pitkien korkojen pysyvän lähes ennallaan. Yleisen korkotason muutokset heijastuvat viiveellä valtion velanhoitomeneihin.

Tapahtunut korkotason nousun vaikutus ei ole vielä täysimääräisesti välittynyt valtion velanhoitomeneihin. Valtion korkomenojen ennustetaankin nousevan vuodelle 2023 ennakoidusta 2,3 miljardista eurosta kehyskauden lopulla noin 3,7 miljardiin euroon. Alijäämän supistuminen vähentää osaltaan korkomenoihin kohdistuvaa nousupainetta siten, että tarkastelujakson lopulla korkomenot ovat 0,1 miljardia euroa pienemmät keväällä ennakoituun verrattuna.

Valtion budjettitalouden tulot, menot ja tasapaino, mrd. euroa

	2023 TA+LTAE2	2024 TAE	2025 JTS	2026 JTS	2027 JTS
Tulot (pl. nettolainanotto)	73,1	76,3	77,5	79,9	81,9
Menot ¹	83,2	87,9	90,2	91,1	92,5
Tasapaino	-10,2	-11,5	-12,7	-11,2	-10,6

¹ Menot on muutettu käypähintaiseksi valtiovarainministeriön valtionmenojen hintaindeksiennusteella, joka antaa suuntaa antavan arvion hintakehityksestä kehyskaudella.

Veropolitiikan tavoitteena ostovoiman kohentuminen ja kasvun vahvistuminen

Hallituksen veropolitiikalla tavoitellaan kotitalouksien ostovoiman kohentumista, työnteen kannustimien parantumista ja talouskasvun edellytysten vahvistumista. Hallituksen veropolitiikka kannustaa työntekoon sekä yrittäjyyteen ja tukee kotimaista omistajuutta. Hallitus ei päätösperäisesti kiristä kokonaisveroastetta. Hallituksen veroperusteisiin tekemien muutosten verotuottovaikutus kompensoidaan kunnille.

Valtion budjettitalouden tuloiksi vuonna 2024 arvioidaan 76,3 miljardia euroa, josta 66,8 miljardia euroa on verotuloja. Vuosina 2025–2027 budjettitalouden tulot kasvavat keskimäärin 2 prosenttia vuodessa. Vuonna 2027 budjettitalouden tulojen arvioidaan olevan 81,9 miljardia euroa, josta 73,6 miljardia euroa on verotuloja.

Hallitusohjelmaan sisältyy sekä vuonna 2024 että myöhemmin kehyskaudella voimaan tulevia verotoimenpiteitä. Hallitusohjelman mukaisesti ansiotuloveroperusteisiin tehdään vuosittain indeksitarkistus kaikilla tulotasoilla. Työn verotusta kevennetään asteittain vaalikaudella painottaen pieni- ja keskituloisia. Hallitus on päättänyt tehdä työttömyysvakuutusmaksun 0,2 % alenemista vastaavan veronkiristyksen samana vuonna kuin maksualennus toteutuu, mikä toteutetaan ansiotuloverotuksen indeksitarkistuksen mitoituksessa.

Työtulovähennystä kasvatetaan noin 100 miljoonalla eurolla vuosittain, yhteensä noin 400 miljoonalla eurolla. Tämä keventää työn verotusta hallituskauden loppuun mennessä keskimäärin lähes 0,5 prosenttiyksiköllä, ja lähes 1 prosenttiyksiköllä noin 20 000–25 000 euron vuosituloilla. Lisäksi vuonna 2025 otetaan käyttöön työtulovähennyksen lapsikorotus.

Vuonna 2024 voimaan tulevia verotuloja vähentäviä toimia ovat lisäksi kotitalousvähennyksen tilapäisen korotuksen jatkaminen ja kotitalousvähennyksen soveltamisalan laajentaminen kotona suoritettavaan fysio- ja toimintaterapiaan, osakesäästötilin enimmäistalletusmäärän nostaminen, maatalouden tasausvarauksen korottaminen sekä väylämaksun määräaikaisen puolituksen voimassaolon jatkaminen.

Perintöveron maksuaikaa pidennetään 10 vuoteen vuonna 2024. Alkoholiverotusta muutetaan siten, että väkevien alkoholijuomien ja viinien veroa korotetaan ja oluen veroa alennetaan. Maatalouden vuokratulojen verotuskohtelu yhdenmukaistetaan muiden vuokratulojen verotuskohtelun kanssa.

Liikennepolttoaineiden valmisteveroa alennetaan vuoden 2024 alusta kompensoimaan hallitusohjelman mukaisesta jakeluvälvoitteen nousu-urasta syntyvää keskimääräistä polttoaineiden hinnannousua kehyskaudella. Tämä johtaa valmisteverotuottojen alenemiseen vajaalla 170 miljoonalla eurolla. Muutos polttoaineiden valmisteverotuksessa on pysyvä. Lisäksi polttoaineiden CO₂-komponenttia lasketaan myöhemmin hallituskaudella 100 miljoonalla eurolla.

Vuonna 2024 verotuloja kasvattavat muun muassa valtion tuloveroasteikon ylimmän portaan 2 prosenttiyksikön määräaikaisen korotuksen jatko, matkakuluvähennyksen omavastuun korotus ja ikään perustuvan korotetun työtulovähennyksen uudelleenkohdennus. Lisäksi nikotiinipussit sisällytetään tupakkaverotuksen piiriin.

Myöhemmin kehyskaudella voimaan tulevia verotuloja kasvattavia muutoksia ovat nykyisin 10 prosentin alennettuun arvonlisäverokantaan kuuluvien hyödykkeiden, lukuun ottamatta sanoma- ja aikakauslehtiä, siirtäminen 14 prosentin verokantaan, tupakkaveron sekä virvoitusjuomaveron korotukset, ostajan verovelvollisuuden laajentaminen alkoholin verkkokaupassa, kaivosmineraaliveron tason tarkistaminen ja toisen veroluokan käyttöönotto, vinjettimaksun käyttöönotto ja finanssialan bonuskäytäntöjen uudistaminen. Myöhemmin kehyskaudella voimaan

tulevia verotuloja vähentäviä toimia ovat ajoneuvoveron perusveron alentaminen, inkontinenssisuojien, kuukautissuojien ja lasten vaippojen siirtäminen 14 prosentin arvonlisäverokantaan sekä metsävähennyksen korottaminen.

Yleisen kiinteistöveroprosentin alarajaa korotetaan maapohjien osalta 1,3 prosenttiin vuonna 2024. Korotus vaikuttaa niiden 245 kunnan verotukseen, joilla yleinen kiinteistöveroprosentti on tällä hetkellä tätä alempi, lisäten maapohjasta kerättyjä kiinteistöverotuloja näillä kunnilla.

Kehyskaudella valtion verotuloja kasvattaa myös EU-direktiiviin perustuvan suurten konsernien maailmanlaajuisen täydennysveron käyttöönotto.

Hyvinvointialueiden talous

Hyvinvointialueiden yleiskatteinen rahoitus on tämänhetkisen arvion mukaan noin 24,7 miljardia euroa vuonna 2024. Muutos vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna on noin 4 miljardia euroa. Noin puolet kasvusta selittää se, että noin 1,9 miljardia euroa vuoden 2023 rahoituksesta maksettiin ennakkollisesti jo vuoden 2022 talousarviossa. Lisäksi hyvinvointialueiden rahoitus pohjaan tehdään tasokorotus kunnilta siirtyneiden kustannusten tarkentumisen perusteella sekä maksetaan vuoden 2023 rahoitusta korjaava kertaerä. Näiden toimien suuruus on noin 1,2 miljardia euroa, josta hyvinvointialueet kirjaavat 551 miljoonaa euron kertaerän vuoden 2023 tuloksi. Rahoitusta nostavat myös noin 0,9 miljardin euron suuruiset lakisääteiset kustannustason ja palvelutarpeen kasvusta johtuvat korotukset.

Yliopistosairaalalisän lisääminen rahoituksen määräytymistekijäksi kasvattaa laskennallista rahoitusta noin 130 miljoonaa euroa. Lisä vähentää yleiskatteista rahoitusta siirtymätasausten kautta noin 104 miljoonaa euroa, jolloin yliopistosairaalalisän nettovaikutus on noin 26 miljoonaa euroa rahoitusta lisäävä.

Hyvinvointialueiden tehtävämuutokset nettomääräisenä ovat noin 5 miljoonaa euroa. Näin ollen vuoden 2024 tuloksi kirjattava hyvinvointialueiden valtion rahoitus kasvaa yhteensä noin miljardi euroa verrattuna hyvinvointialueiden vuoden 2023 vastaavaan tasoon.

Kehysehdotuksessa vuoden 2027 taso on 24,8 miljardia euroa, mikä on noin 0,4 miljardia euroa vähemmän kuin kevään 2023 teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa. Hyvinvointialueiden rahoitusta nostaa kehyskaudella erityisesti kunnilta hyvinvointialueille siirtyneiden kustannusten tarkentuminen, kustannustason nousu (indeksikorotus), ennakoitu palvelutarpeen kasvu, uusiin ja laajeneviin tehtäviin liittyvä rahoitus sekä yliopistosairaalalisän huomioiminen osaksi laskennallista rahoitusta vuodesta 2024 lukien. Rahoitusta puolestaan laskevat kehyskaudella erityisesti hallitusohjelmassa sovitut tehtävälainsäädännön muutokset. Hyvinvointialueille kohdentuu myös valtionavustuksia, yhteensä noin 370 miljoonaa euroa vuonna 2024, vähentyen asteittain kehyskauden loppuun mennessä runsaaseen 205 miljoonaan euroon.

Hallitusohjelman liitteen B sopeutustoimien taulukon sosiaali- ja terveystaloudellista koskevassa osassa on omana kohtanaan hyvinvointialueiden omat kehittämistoimet, joihin liittyvän säästöpotentiaalain valtiovarainministeriö on arvioinut 0,9 miljardiksi euroksi vuoden 2027 tasolla. Näillä toimenpiteillä haetaan hyvinvointialuetalouden vahvistamista alueiden toimintojen tehostamisen, toimintatapojen uudistamisen ja alueiden välisen yhteistyön lisäämisen kautta.

Hyvinvointialueet päättävät uudistamis- ja sopeutuskeinoistaan, ja toimien todelliset vaikutukset sekä toteutusaikataulut vaihtelevat alueittain. Oletuksena on, että vuodesta 2024 lähtien alueiden

omat sopeutus- ja uudistamistoimet hidastavat kustannusten nousua. Näiden toimenpiteiden vaikutuksia ei kuitenkaan ole huomioitu julkisen talouden suunnitelmassa, vaan toimenpiteistä aiheutuvat säästöt realisoituvat hyvinvointialueiden yleiskatteiseen valtion rahoitukseen jälkikäteistarkistuksen perusteella.

Mahdollisiin jälkikäteistarkistuksiin, on varauduttu ns. kehysvarauksella, joka ei ole käytettävissä muihin menoihin.

Kuntatalous

Kuntien valtionapuihin ehdotetaan noin 5,1 miljardia euroa vuonna 2024. Laskennalliset valtionosuudet ovat tästä noin 3,7 miljardia euroa, kuntien veromenetysten korvaukset noin 0,9 miljardia euroa ja muut valtionavut noin 0,6 miljardia euroa. Kehyskauden lopussa vuonna 2027 valtionavut ovat noin 6,2 miljardia euroa, josta laskennallisten valtionosuuksien osuus on 4,6 miljardia euroa. Valtionapujen tasoon kehyskaudella vaikuttaa erityisesti TE-palvelu-uudistus. Lisäksi pääministeri Orpon hallitusohjelmaan sisältyy niin kuntien tehtäviä lisääviä kuin vähentäviä toimenpiteitä.

Vuonna 2024 kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen ehdotetaan 2,5 miljardia euroa, joka on noin 290 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Valtionosuutta alentaa sote-uudistukseen liittyvien siirtojen tarkentuminen kuntien vuoden 2022 toteumatietojen perusteella. Peruspalvelujen valtionosuuden indeksikorotus lisää valtionosuutta 53 miljoonaa euroa. Indeksikorotus jää kuitenkin 24 miljoonaa euroa tätä pienemmäksi, koska hallitusohjelman mukaisesti indeksikorotukseen tehdään yhden prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö.

Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus kuntatalouteen vuonna 2024 on hieman vahvistava vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon verrattuna. Maapohjan kiinteistöveron alarajan korotus vahvistaa kuntataloutta enemmän kuin kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistettava indeksisäästö sitä heikentää.

Poimintoja budjettiesityksestä

Hallitus jatkaa ja kehittää vapaaehtoisen suojelun METSO-, HELMI-, ja NOUSU-ohjelmia 10 miljoonan vuosittaisella lisäpanostuksella sekä panostaa Saaristomeriohjelmaan, jolla vauhditetaan biokaasun, hiilensidonnin, biomassan ja ravinnekierron prosesseja.

Porojen petovahingot korvataan sataprosenttisesti.

Maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) käyttösuunnitelman muutoksella 18,0 miljoonaa euroa kohdennettaisiin CAP-suunnitelman mukaisiin maatalouden investointiavustuksiin, energiainvestointien varmistamiseksi. Otetaan käyttöön maatilojen maksuvalmiuslainat enintään 15 miljoonalla eurolla. Tarve maksuvalmiuden voi korostua erityisesti niillä tiloilla, joiden merkitys tulevaisuuden ruuantuotannolle on suuri.

Vähävaraisten ruoka-apu vakiinnutetaan osoittamalla siihen määrärahoja 3 miljoonaa euroa.

Yhdenvertaisuustiedonannon toteuttamiseen varataan 6 miljoonaa euroa. Osana yhdenvertaisuustiedonannon määrärahoja juutalaisseurakuntien turvallisuudesta huolehditaan kohdistamalla siihen 400 000 euroa vuosittain. Saamelaisen totuus- ja sovintoprosessin

edistämiseen osoitetaan 1,3 miljoonaa euroa vuonna 2024. Kuurojen totuus- ja sovintoprosessin edistämiseen osoitetaan 0,9 miljoonaa euroa.

Hallitus panostaa Suomi Liikkeelle -ohjelmaan. Ohjelman toteuttamiseen osoitetaan vuosittain 20 miljoonaa euroa.

Pohjanmaan hyvinvointialueen potilas- ja asiakasturvallisuuteen osoitetaan lisärahoitusta.

Naisjärjestöjen rahoitus turvataan 400 000 euron pysyvällä määrärahalisäyksellä.

Hallitus käynnistää terveysalan kasvustrategian viiden miljoonan euron vuosittaisella panostuksella.

Maakuntalentojen jatkuminen ostopalveluliikenteellä turvataan määrääjäksi kevääseen 2026 asti. Tähän tarkoitukseen varataan 38 miljoonaa euroa.

Work in Finland -ohjelmaa vahvistetaan miljoonan euron määrärahalisäyksellä.

Valtionhallinnon kielitutkinto (ns. iso kielikoe) muuttuu maksuttomaksi.

Hallitus osoittaa lisärahoitusta ruotsinkieliseen kotoutumiskoulutukseen miljoona euroa vuonna 2024.

Valtion rahoitusta turvakotitoiminnan menoihin lisätään miljoonalla eurolla vuosittain.

Hallitus päätti riihessä myös vuoden 2023 toisesta lisätalousarvioesityksestä

Lisätalousarvioesityksessä ehdotetaan vuodelle 2023 lisämäärärahoja muun muassa Ukrainalle annettavan puolustusmateriaalituen kustannuksiin (9,3 miljoonaa euroa) sekä lintuinfluenssan aiheuttamiin kuluihin (11,7 miljoonaa euroa).

Liikennehankkeissa lisäyksiä ehdotetaan esimerkiksi Oulu–Laurila-radon peruskorjaamiseen (50 miljoonaa euroa) ja huonokuntoisten siltojen uusimiseen ja korjaamiseen (13 miljoonaa euroa). Lisäksi ehdotetaan valtuuksia Koverharin meriväylän syventämiseen (2,5 miljoonaa euroa) sekä vt 4 Hirvas–Rovaniemi–Vikajärvi-hankkeen suunnitteluun (4,6 miljoonaa euroa).

Suurimmat määrärahalisäykset liittyvät erilaisten etuuskien tarvearvioiden muutoksiin, lukuisiin aiemmin myönnettyjen määrärahojen uudelleenbudjetoimintoihin ja ajoitusmuutoksiin sekä erityisesti puolustusministeriön hallinnonalalla menoihin tehtäviin indeksitarkistuksiin (131 miljoonaa euroa).

Määrärahoja vähentävät esimerkiksi päivittyneet arviot viime talvena päätettyjen sähkön hintaan liittyvien tukitoimien tarpeesta sekä EU-jäsenmaksujen tason ja korkomenoarvion tarkentuminen (-268 miljoonaa euroa). Lisäksi esimerkiksi työttömyysturvamenojen tarvearviota alennetaan.

Hyvinvointialueiden rahoituksesta ehdotetaan vähennettävän noin 12,7 miljoonaa euroa. Vähennys aiheutuu hallitusohjelmaan perustuvista toimista, kun uudistetun vammaispalvelulain voimaantulo siirretään alkamaan 1.1.2025 ja hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen (0,7) voimaantulo siirretään alkamaan 1.1.2028.

Verotuloarviota ehdotetaan alennettavaksi kokonaisuudessaan 503 miljoonalla eurolla, kun taas sekalaisten tulojen arviota korotettaisiin 432 miljoonalla eurolla ja korkotulojen arviota 102 miljoonalla eurolla. Verotuloarviossa yksittäisistä verolajeista arvonlisäveron tuottoa ehdotetaan

alennettavaksi 393 miljoonalla eurolla ja yhteisöveron tuottoa 259 miljoonalla eurolla erityisesti ennakoitua heikompien kertymätietojen perusteella. Toisaalta ansio- ja pääomatuloveron tuottoa ehdotetaan korotettavaksi 465 miljoonalla eurolla.

Kokonaisuudessaan varsinaisten tulojen 31 miljoonan euron lisäys ja määrärahojen 216 miljoonan euron vähennys vähentää valtion nettolainanoton tarvetta 248 miljoonalla eurolla. Valtion nettolainanotoksi vuonna 2023 arvioidaan noin 10,2 miljardia euroa.

Nuorten viljelijöiden kriisitukeen kohdennetaan kansallinen 7 miljoonan euron osuus. Ruoka-alan kasvuohjelmaan ja kotimaisen ruoantuotannon pitkän aikavälin strategian laatimiseen ja toimeenpanoon kohdennetaan 3 miljoonaa euroa.

Hallituksen esitys vuoden 2023 toiseksi lisätalousarvioksi annetaan eduskunnalle torstaina 21. syyskuuta.

Suomen talouden tilanne on heikko loppuvuonna, mutta näkymät paranevat 2024

Hintojen ja korkojen nousu on vähentänyt kotitalouksien kulutusta ja yksityisiä investointeja, erityisesti asuntorakentamista. Taloustilanne heikkeneekin loppuvuonna 2023. Euroopan elpyminen ja maailmankaupan kasvu sekä inflaation hidastuminen ja palkankorotukset parantavat talouden näkymiä vuonna 2024. Työmarkkinoiden tilanne on heikentynyt kesän aikana, mutta työllisyys on edelleen hyvällä tasolla ja tilanne kohenee talouden näkyminen parantuessa.

Vaikka tällä hetkellä investointien tilanne on heikko erityisesti rakentamisen laskun takia, on tilanne lähivuosina parempi. Energiasiirtymän investointien lisäksi myös rakentaminen elpyy, sillä tänä ja ensi vuonna rakennetaan asuntoja selvästi tarvetta vähemmän.

Venäjän hyökkäyssota sekä geopoliittiset riskit ja ympäristöriskit luovat kuitenkin epävarmuutta ja lisäävät taloudellisia häiriöitä. Maailmantalouden kysyntä viennille voi osoittautua odotettua heikommaksi. Myös rakentamisen alamäki voi olla ennustettua suurempi, jolloin myös koko talouskehitys olisi heikompi. Investoinnit voivat yllättää myös positiivisesti, sillä investointisuunnitelmia on ennätysmäisen paljon.

Julkisen talouden tila on viime vuotta heikompi

Suomen julkisen talouden rahoitusasema heikentyy tänä vuonna vuoteen 2022 verrattuna, heikentyvän taloustilanteen ja aiempaa heikommin kehittyvien verotulojen vetämänä. Näiden lisäksi rahoitusasemaa heikentävät monet aikaisemmin päätetyt toimet sekä inflaatiosta johtuva menojen nousu.

Hallituksen päättämistä julkista taloutta vahvistavista toimista huolimatta julkisen talouden tila pysyy lähivuodet heikkona. Julkisen talouden tila alkaa kohentua sitten, kun talous elpyy ja hallituksen sopeutustoimet alkavat purra.

Julkisen velkasuhde on kohonnut korkealle tasolle historiaan nähden niin rakenteellisten syiden kuin myös vuosikymmenen alun eri kriisien johdosta. Sopeutustoimista huolimatta velkasuhteen kasvu ei ole vielä pysähtymässä.

Julkisen talouden suunnitelmassa asetetaan julkisen talouden tavoitteet

Julkisen talouden suunnitelma sisältää myös Suomen vakausohjelman ja alustavan talousarviosuunnitelman vuodelle 2024, jotka toimitetaan EU:lle. Julkisen talouden suunnitelmassa asetetaan monivuotiset tavoitteet koko julkisen talouden rahoitusasemalle, menoille ja julkisen talouden velalle sekä tavoite kullekin julkisen talouden alasektorille. Tavoitteet asetetaan siten, että ne ovat sopusoinnussa hallitusohjelmassa asetetun julkisen talouden rahoitusasematavoitteen (-1 % suhteessa BKT:hen) kanssa. Keskipitkän aikavälin tavoite pidetään ennallaan (rakenteellinen rahoitusasema -0,5 % suhteessa BKT:hen), mutta sen tavoittaminen jää 2027 jälkeiseen aikaan.

Vuoden 2024 talousarvioesityksen ja vuosien 2024–2027 julkisen talouden suunnitelman käsittely

Edellä esitetyt arviot ovat alustavia. Talousarvioesitys ja julkisen talouden suunnitelma käsitellään valtioneuvoston yleisistunnossa 9. lokakuuta. Talousarvioesitys julkaistaan osoitteessa budjetti.vm.fi ja julkisen talouden suunnitelma osoitteessa vm.fi/valtion-talouden-kehykset.

Valtiovarainministeriön Taloudellinen katsaus julkaistaan samanaikaisesti talousarvioesityksen kanssa 9. lokakuuta.